

Nacrt zaželjene gradnje Franje Petrovića oko vrata „Dverca“ na Griču 1793

Kao oštetu za to, očitovao je, da će prizemlje zgrade male kule nad gradskim vratima »Dverca«, ili kako ih on naziva »Zverce«, urediti za stan od 2. sobe, i kuhinje za nastanjenje stražara. On se očitova ujedno, da će za uvijek uzdržavati cijelu zgradu nad »Dvercima«, čime bi sebi gradska općina prištedila veliki trošak, pošto je ova zgrada bila malo trošna i ruševna. Petrović je priložio i nacrt ove nove zgrade i preinake. Taj nacrt ovdje prilažemo. U nj su

upisane sve izmjene, te nam jasno tumači sliku cijele ove skupine građevina oko »Dverca«. Kako iz toga nacrt vidimo, tada još nije bilo one kuće, koja se naslanja na veliku kulu »Dverca« prema Sjemenišnoj ulici, već je tamo bio prazni kućni »fundus«.

Gradski je magistrat Petrovićevu zahtjevu otklonio.

(Originalni spisi i nacrt u arhivu grada Zagreba: Acta a. 1793.).

E. Laszowski.

VRENČEVIĆI.

U ovoj sirovoj građi, onakvoj kakva je ostala nedirnuta iz vremena samoga događaja, pružam bez ikakvog komentarisiranja prepisku među knezom Milošem, s jedne, a Miletom Radojkovićem, tada članom Suda Narodnog Srpskog, Arsom Andrejevićem, visokim dvorskim činovnikom Miloševim i Stevanom Nedeljkovićem-Piročani-
nom, verovatno tada jagodinskim policajem varoškim, s druge strane, o braći Vrenčevićima, kruševačkim begovima, o njihovoj otmiци devojaka iz sela Mozgova kod Aleksinca i o bunama naroda zbog toga i ranijih takvih i sličnih nasilja iz te i okolnih oblasti. To je sve knez Miloš vrlo dobro iskori-

stio, te je 1833. g. i zvanično po carskom fermandu iz Carigrada dobio Krajinu sa Ključem, Crnu eRku sa Gurgusovcem, Banjom i Svrljigom, Aleksinac sa Ražnjem i Paraćinom, Kruševac, deo Staroga Vlaha uzimajući u nj deo Novog Pazara što se zove Brvenik i deo drinski sastavljen iz Iadra i Radjevine.

Poslednjih nekoliko (5—6) beležaka odnose se na Miloševo spremanje da ga Turci, dok se sa njima ne pogodi, ne bi iznenadili napadom.

Sva je grada uzeta gotovo samo iz naše Državne Arhive u Beogradu, a brojevi pod

pojedinih pismima i beleškama odnose se na moj prepis otuda.

Ukazujem, da se o ovome događaju može čitati još, ali uvek vrlo malo i ograničeno, poglavito u delima: Мих. Гавриловића: Милош Обреновић, knjiga treća; Leopolda Ranke-a: Srbija i Turska u 19. veku; Nila Popova: Srbija i Rusija, sv. 1.; B. Kuniberta: Srpski Ustanak i prva vladavina Miloša Obrenovića; Мите Петровића: Финансије и уставне обновљене Србије, књига прва

I.

Mileta Radojković iz Katuna javlja 18. sept. 1832. god. Milošu o desetku u čitlucima. »Navodadžija koji je one devojke Vrenčevićima¹⁾ izdao pisao sam moravskom kapetanu da otide u selo Mozgovo i prizove svo selo da izvidi što govore o njemu ljudi, jeli istina za isto delo, svo mu selo osvedoči iz glasa vikajući mali i veliki da bi ga do sad kamenjem ubili da se nesu većoj vlasti ubojavali za koje i ubijen iz pušaka bude, a potom obeseg ga koji je i sad na vešalu.«

Drž. Arh. moja bel. 311.

II.

Vaša Svetlost Milostivejši Gospodaru

Po vaše zapovesti otišao sam u Kruševac i odneo pismo Aki-begu i on pročitao i kad vide što mu pišete i nije mu po volji ni malo bilo i govori zastideo sav svoj rod i nevaljalo uradio i govori Aki-beg da je kao drugi Turci ja bi mu sad sudio no njemu niko ne može suditi osvem paše pa govori Aki-beg Molim Gospodara Miloša od bože strane piši mu neka se malo vremena pretrpi da ne javlja na dalje dokle ja pišem paše a do četvrtka ili do petka neće dalje biti doneće mi aber od paše pa ću ti ednak poslati kako mi je zapovedio. I ono drugo pismo dado Sejdijage i on pročitao i govori kako god Aki-beg veli da je u drugoga Turčina ja bi mu sad sudio ali njemu ne smem od paše i zaklinje se u tursku veru veli da su one devojke²⁾ u drugoga turčina sad bi uzeo sve moje momce i otišao bi te bi obe izvadio i tebe dao vodi Gospodaru ali ne smem od paše i osta da se sprema Sejdija da ide kod paše. I govori Aki-beg i Sejdija uzdamo se da će se posla svršiti neće paša Gospodaru za toliko atar pokvariti i paša došao u prošasti četvrtak sas 7 druga u Leskovac ja im velim bolje vi je dati devojke bez ščete a bit vi ne može drugo dokle ji ne vratite a posle će bit i velika ščeta i kaćete i vratiti a beg

¹⁾ Ahmed-beg i Selim-beg.

veli ja ću tako da pišem i paše i Selim-beg vala bogu poludeo u oči Svete Vrači i drže ga u železa i odže mu čitali i on laja na ni i jednako više oro dajte neka igra. I pašin jaćimin došao kod njega da ga lječi. I kazaše da mu je malo bolje. I kako kako drugo novo dobijem neću zadržat.

1832.
noemvrija 15.

vaš pokorni ostaem na službe
Mileta Padojković u Jasiku.
Drž. Arh. moja bel. 314.

III.

Vaša Svetlost Milostivejši Gospodaru

Begovi Vrenčevići pobjegli su prvu potom noć iz Kruševca, kad sam se ja odunud bivši onde po nalogu vašeg Svetlosti kući vratio. O tom izveščava me i Aki-beg ajan kruševački i Seidija s pismom a i ustmeno izvestio sam se od nekih Turaka preko Jasičkog kmeta Anđelka. Seidimendžami piše tajno da je Vrenčević pobjegao u Leskovac s obadve devojke a agarluk njegov i majku mu uzaptio je on, Aki-beg otpisuje mi drukčije. Ja sam očekivao da mi javi šta je paša za rečene dve devojke odgovorio mu i naposledak ne dobivši od njega nikakva o tom izveščija poslao sam k njemu kmeta Jasičkog po ovom otpisao mi je on da nema od paše nikakva još odgovora, da je Vrenčević s devojka pobjegao u Niš i da mu je on agarluk uzaptio. No ovo je on sve nepravo govorio. Kmet jasički izvestio se u Kruševcu od Turaka da je on zacelo u Leskovac pobjegao k tome još na pozivanje pašino od kog piše Aki-beg da ni odgovora dobio nije, a da je on agarluk mu uzaptio i to nije istina, to je Seidija učinio. Ovo javljajući vam prilažem i Akibegovu i Seidino pismo i još jedno od Aki-bega tursko u kom šta piše ne imavši pisara da mi pročitao nisam doznao. Seidija u pismu svom javlja mi da su se u Župi neka momčad podigla, isteruju serdare, gospodare i subaše govoreći da čedu oni sami vergiju što na nji pada brati i paši davati a da ne dadu da Turci više po njima idu i za ovo pito me je da li je od vaše svetlosti zapovest ili su sami iz svoje glave pobunili se. Na ovo odgovorio sam mu ja da toprv to od njega čujem i da ništa o tom neznam.

Aki-beg mi je javio da će za rečene devojke doći od paše čovek jedan i pismo mi je da će poručiti onda za mene da odem i razgovorim se šnjim, ja pak ne smejući

²⁾ Miljkana i Marija.

bez dozvoljenja vašeg to učiniti molim za nastavlenije u tom.

u Jagodini 21. noemvrija,
1832.

V proćem ostajem vašoj svetlosti pokornješi
Mileta Radojković

IV.

Blagorodni Gospodaru Kneže Mileta molimo vas mi svi ...javljamo se va i molimo vas nisko priklono i ljubimo vam skut mi i vo pop Jovan i pop Petronije i Veselin i vala Bođu Gospodaru našem milost i vama svima kapetanima i našem knezovima ko ste za nas setili Bog i vi i pratili vašega čoveka i mi smo se svi vozradovali i na nođe votali i votali na nođe i Turce iz najie izgnali pandure po granici pratili no molim i vas sad mi iskamo opat vaš odgovor i milost bođu i vašu taj čas kako naše pismo vam stigne vi edn čoveka i pismo opremite.

832 leto
meseca noemvrija 20 dan
dano u velike verbice

V.

Vaša Svetlost Milostivejši Gospodaru

Na ovaj čas primio sam ovo vnutr priključeno pismance od župsko opštество u kojemu pišu da su serdara isterali i proče Turce iz Župu i u vrbnicu stražu postavili. No ištu od nas sovet da i posovetujemo kakoćeju u buduše da postupaju i kakoćeju Turcima da odgovaraju. No budući da mi nije ta stvar poznata i nista i odgovorio nisam. No očekujem za stvar od vaše svetlosti milostivejše nastavlenije pa kako blagovolite to javljajući ostajem i jesam vašoj svetlosti vse pokornejši

sluga Mileta Radojković

u Jagodini 21. noemb. u dva sata noći
1832.

P. P. budući da su dva momka naročito od isto obštество do mene došli i tako su bez ikakvog odgovora vratili se ibo nisam znao šta ću i odgovorit.

Gorni

VI.

Ljubezni Mileta!

Primio sam oba pisma vaša od 21. t. g. vidio kako Turci Vrenčevića izgovaraju i trađ mu krijaju. Kad kod Aki-bega čovek od paše dodje, da se s vami za devojke razgovori, a vi se s njim sastanite, pak kad

vas i za postupak župskog obštества i ostali Srba uspitaju što su Turke izmed sebe isterali, a vi im odgovorite da su pravo učinili što su ji isterali, jer oni čuju i vide da Turci neće čovečeski s njima da postupaju već skotski, pak neće to više da trpe i u toliko manje što znaju, da (našem kraju prinadleže s kojima ćemo se skoro prisoediniti) su postupci njini volji carskoj sasvim protivni. Kažite među ostalim i to da je Avram Rumenli valesi u Bitolj otišao da izvidi s kojim pravom Turci taka nasilija čine i da za ostale neke nepravde njine ugovor učini pak ćemo se onda s njima drukčije razgovarati a donde da se pretrpe i oni za župske ljude; recite im da devojke što brže vrate, jer će ji bojim se posle morati s pridom vratiti kad ji stanem goniti klati i peći!!!

Župskom obštеству pak javite da se samo nasilija čuvaju, to jest da nikakva Turčina ne biju razma u slučaju ako bi koji na nji napao, u ostalom neka sve što paši valja saberu i predadu pak će mirni biti i onda im neće subaše toliko ni dosađivati.

u Kraguevcu 22. 9vra 1832.

3367. Drž. Arh. moja bel. 315.

VII.

U Kraguevcu 25. noemvrija 1832.

Mileti Radojkoviću

Ja sam želio, da mi dodete u Kraguevac da se razgovorimo kako ćemo miriti Kruševljane koji su se digli protiv svoji Turaka, i za to sam vam pisao juče da mi dodete amo. No danas čujem da su i Aleksinčani i Ražanci počeli nešto bukati. Za to za nužno nalazim, da se najpre Kruševljani k miru privolu pak posle će oni drugi i sami zar prestati buniti se. Toga radi i ne očekujem vašeg dolaska k meni, već uskoravam pošlati Arsenija Andrejevića našeg u Kruševljane. Dao sam mu i otvoreno pismo k svemu narodu tamošnjemu kloneće se k utišanju njegovu. I vama preporučujem da zajedno s Arsenijem k njima otidete i pismo ono moje javno pred svima pročitate i dobro istolkujete. Isto tako sazovite i Turke i kažite i njima da ne diraju u Srbe i da se pretrpe dokle Avram naš dođe od sina³ Sadrazamova⁴ pak ćemo onda svi zajedno ugovoriti koja će snošenija između Srba i Turaka biti, i jednu i drugu stranu pozvaću ovamo te ćemo ovde sve posuliti. Možete sazvati i Ražance i Aleksinčane i

³ Emin-paša u Bitolju.

⁴ Rašid-paša, velikí vezir u Carigradu.

njima to isto javiti kako Srbima tako i Turcima, voobšče kažite im koji u koža dazne onaj će i pod najveći odgovor doći.

blagonakloni
Miloš Obrenović
Knjaz Srbski

Drž. Arh. moja bel. 318.

VIII

Vaša Svetlost Vsemilostivejši Gospodaru

S pismom vašim što preporučujete da sazovem nahiju ražansku i aleksinačku i od svetlosti vaše pismo pročitamo. No budućt da se obe jošte u miru nahode od koje bilo je ljudi iz N. obadve između njima arhimandrit iz Svetog Romana koji su slušali pismo vašoj svetlosti u Kruševcu kada smo narodu čitali, narod pak kako se je uznemirio neznamo šta će i do sutra da bude od one dve na. No pritom čujući da ajan ražanski N. k sebe zove da im pokupi oružje zaoto preporučilismo na kneza vilaetskog da se ne bi ni pod koji način usudili oružje dali.

Od 26. noem poslato pismo od vaše svetlosti primili smo i narodu dobro po zapovesti vašoj iztolkovali javno i tajno.

u Jasiki 27. noem. 1832.

Vašoj svetlosti vsepokornejše sluga

Mileta Radojković i Arsenije Andrejević

IX.

Vaša Svetlost Vsemilostivejši Gospodaru

Uskoravajuć iiz Kraguevca kneza Miletu susretne koji je na pozivanje vašoj Svetlosti pošao, tako vratimo se juče u Jasiku na konak prispimo nimalo nezadržavajući se sutra otidemo u Kruševac k begu i narodu budući da smo narod na skup trevili koji se ne odustaju nimalo Kruševca; a kad narod razume da im od vaše svetlosti dolazimo k nima uskorilo i od N. doći 2 ili 3 stotine dobro oružate ljudi. Tako mi po nalogu vaše svetlosti damo prizvati obe strane i Srbe i Turce i pročitamo blagonaloženije i pozdravlje vaše narodu koji su svi jedinodušno povikali da Bog živi našeg Gospodara i oca, mi njegovu reč očemo slušati no samo neka Turci zulum utiše, na to mi narodu govorimo odlazite kući onako kao ščo ste izvolili nam blagonaložiti; narod iz glasa viče nećemo da idemo nego ćemo još da dodemo, s Turcima nećemo mira činiti dokle god ne vrati vrenčević naše sestre ščo je zarobio ako ćemo svi izginuti

od pazarske granice do supovca, svuda redom Jastrebcem srbska leži vojska čujući preko ljudi da paša s vojskom ide u Kruševac ustrašavajući narod no mi kažemo nije istina, narod pak od nas traži čoveka da Turce k sebi ne poštaju da ne bi kakova bila buna zato prizovemo Amet Čole pašina čoveka Osman poljaka sovetujući ji da paša ne ide ovamo sa vojskom jerbo će vilajet da uzbunite više budući da se ova vatra sa vojskom ne može da utuli nego da se staramo drukčije sredstvo učiniti. Potom pomenuti Amet Čole i Osman o tome taj čas paši a mi pišemo vasoj svetlosti kako ćemo za delo dalje postupati. Osman koji je kod vaše svetlosti tamo dolazio i Amet Čole govore mi ćemo vojsku povratiti natrag ako bi ikakva bila pošla amo.

u Kruševcu 27. noemv. 1832,

Vaše svetlosti vsepokornejše sluga

Mileta Radojković i Arsenije Andrejević

Drž. Arh. moja bel. 317.

X.

3414.

Odgovor

Primio sam dva pisma vaša od 27. t. m., jedno iz Jasike, a drugo iz Kruševca i vidio sam sta tamo biva. Ja vam ne mogu dati drugog naloga više u tom prizreniju nego koji sam vam veće dao prošastim mojim pismima. Samo vam to preporučujem da ne stojite u Kruševcu već pređite u Jasiku, da ne bi Turci rekli: »a sto vi sedite u Kruševcu? I iz Jasike možete upravljati. Narodu kažite samo u boj da ne gazi, no nek ište prava svoja što ima iskati od Turaka, neka ištu jednako; i pritvrdite ji da nikako ne odstupaju od svoja zaktevanja, niti da se dadu prevariti ili pretnjom ili obećanjima, da ne ruje samo, a posle da oladne i da se povuku, te da nas osramote; ovakvim postojanstvom pre će se dela svršiti i ja dobijem više snage podhvatiti se kod Devleta za nji. Što pak paša veli da će da dovede vojsku u Kruševac, ja sam toga mnienija da on ne ima te vojske da dovede, nego samo plaši; no i ako ju ima slobodno pustite neka ju dovede, pak neka sedi tamo kao u kotaru. A ja danas pišem Cukiću nek zakaže Župljanima da i oni dođu k ovima, neka ji je više na gomili; danas ću i tatarina ispratiti u Carigrad s izvestijem za istu stvar ne samo Kruševljana već i Župljana i Ražanaca i Aleksinčana.

U Kraguevcu 28. 9bra 832.

Drž. Arh. moja bel. 316.

XI.

Vaša Svetlost Milostivejši Gosudar

Turci ovi koji od Šašit pašinog sina iz Leskovca k vašoj Svetlosti odlaze, donesu nam od njega i pismo u kom nam on piše da vojsku sa garnice kruševačke dignemo, a što se tiče njiovi zaktevanja da će se on s vašom Svetlosti razgovarati. Mi držeći se nastavenija vašeg odgovorili smo im da ćemo im pisati da se trgnu i da svak na svoje mesto ide.

U ovaj isti ma dobijem izvestije iz Paraćinske naije da se je i ona pobunila, kud i mi sproću Paraćina sad odma odlazimo, da im vaše nastavenije kao i kruševačkoj najji javimo i što bude po ovom posledovalo odma ćemo Svetlosti vašoj javiti, što se tiče Ražanske i Aleksinačke naije još se nisu pobunile, nadamo se da će nam do sutra abar doći da su se i one podigle koje javljajući ostajemo vaše Svetlosti Milostivejšeg Gospodarja pokornejši.

u Jasiki 29. noemv. 1832.

Mileta Radojković i Arsenije Andrejević

Pri svršetku ovoga pisma donese nam stalaćska straža ovo priloženo tursko pismo koje je po jednom Srbinu poslato bilo u Kruševac.

Drž. Arh. moja bel. 319,

XII.

Vaša Svetlosti Milostivejši Gosudar

Po visočajšem nalogu svetlosti vaše od 29. pr. m. N 3424, u smotreniju Srba krajeva Aleksinačkog, Ražanskog i Paraćinskog da nebi pozatvarali carske drumove mi smo odma ispunjavajući ovaj nalog svima knezovima i kmetovima rečeni krajeva povtoritelno zakazali, jer smo im svima kad smo u Ražnu bili govorili da se za život glave ne usude dirnuti u trgovce u tatare čije mu drago, u pošte ili u koga mu drago putnika koji carskim drumom ide i kome bi god štetu ili najmanjeg kvara učinili da će ji skupo koštati, a pri tom će i kazneni strogo biti. Na ovo se osobito knezovi i kmetovi obećaše da će odma svuda svoje straže postaviti da na svašto motre i svakoga da čuvaju koji bi carskim drumom išo sovestno.

Vaše Svetlosti Milostivejšeg Gosudarja pokornejše služe

u Jasiki 5. dekem. 1832.

Mileta Radojković,
Arsenije Andrejević.

Drž. Arh. moja bel. 230.

XIII.

Vaša Svetlosti Milostivejši Gosudar!

Pokornejše Svetlosti vašoj javljamo kako nam dođoše ovde oni ljudi iz sela Mozgova N. Aleksinačke kojima su ćerke Frenčevićima nasilno odvedene, i pokazao da su majke devojačke k ćerima svojim u Niš išle i nji od Turaka iskale. Turci su se zatzali i nikako ji k ćerima svojim da se sastanu pustiti nisu hteli dok najposle paša niški dopusti i pozove k sebi i majke i ćerke, te se onde u Saraju njegovom sastanu. Devojke kako su svoje majke ugledale zaletu se k njima u objatija i moleći ji s plaćem da ji od turskog nasilija izbave. Kad su ji majke upitale da ne volu on k kod Turaka ostati odgovorile su u prisustviju pašinom i drugi Turaka da one vole kod Srba ako se i ne mogu od sramote u svoje selo vratiti, a ono barem u drugo, nego u Turskim rukama da ostanu.

Majke devojačke kad su od paše svoje kćeri zaškale da im vrati, kome su kazale »da su se za ove naše devojke pet najja podigle i da se donde proći neće dok naše roblje ne povrate, a i sam će Gospodar Miloš od vas devojke tražiti« da im se paša odgovorio »da to od mene ne zavisi nego od mojeg starijeg, tako da pozdravite sve knezove i kmetove vaše i da im moje ove reči kažete kako moj stari uredi i ja moram onako pristati.«

Vaše Svetlosti Milostivejšeg Gosudarja pokornejši sluga

u Jasiki 5. dekem. 1832.

Mileta Radojković.

Drž. Arh. moja bel. 321.

XIV.

Vaša Svetlosti Milostivejši Gosudar!

Kako sam prispeo na svoje opredeljeno mesto ovde u Jasiku odma sam prešao na onu stranu u Kruševac, gdi kad dođem odem k Alki-Begu ajanu Kruševačkom, po dovolinom s njime razgovoru kad sam ga upitao gdi se paša sad nalazi? kazao mi je da je u prošasti vtornik otišo iz Prokuplja u Leskovac, Aki-Beg predamnom se pokazao da se on sasvim zadovoljan s uredbom koju su mu knezovi kruševački odredili sirječ: da mu se od vilajeta donosi i daje na svaki mc po 1200 groša, takođe leba, zobi i sena koliko mu od prilike potrevalo bude, I on kaže da će za njega ovo dosta biti; za ovu uredbu on je i paši javio, pa je paša odobrio i odgovorio mu da bude sa njom zadovoljan.

Danas je krenuo Arem svoga brata Sulejman-bega u Prokuplje, a svoj će u Kruševac da dovade, tako on kaže. Neke od zlikovaca diže iz Kruševca sa svim; kaže da će sve one koji su zlo činili krenuti da se više u Kruševcu među narodom ne bi nalazili.

Narod u najji kruševačkoj drži se u preduzetom svom namerenju tvrdo, kapetanima i proćima starešinama svojim poslušan je i svakoj se uredbi za sada povinuje.

Srodnici oni devojaka, koje se poturčene kod Turaka nalaze, dolaze kod mene i pitau među li oni svoje srodnice iz turski ruku kradom izbaviti, jer su se mnoge zaklevala da pobeđnu od Turaka, pa im ja ništa misam znao odgovoriti, dok vašoj svetlosti o predmetu ovom ne javim. Koje javljajući ostajem i jesam vaše svetlosti Milostivejšeg Gosudarja pokornejši sluga.

u Jasiki 12. dekembra 1832.

Mileta Radojković.
Drž. Arh. moja bel. 323.

XV.

Vaša Svetlosti Vsemilostivejši Gospodarul

Od 17-ga dekem. poslato mi pismo od G. Davidovića razumeo sam da iščancija s pismom mojim zaradi Zaečarska prošeniya nije se u točnosti razumeniya izjasnila za koje umoljavam za oprošćenije budući da se nije potrevio pisar koji bi vašoj svetlosti pisati mogao; zato sam preko malena dačeta u malo reči opravio iščanciju našem buljubašu da bi se prije vašoj svetlosti predstavila. Donositelj pisma iz zaečara ovo je predstavljao. Da neki trgovac zaečarski potrevi se u Kruševcu kada se je začne kruševačka buna koji je s proćim narodom slušao od vaše svetlosti poslato pismo kada se čitalo zatim ni malo ne zadržavajući se otide u zaečar i nekijima kmetovima ščo je slušao javi; na oto mu kmetovi posule i soglase se načini iščanciju vašoj svetlosti kao preko mene. Ja pak videći čoveka dosta glupa i nerazumna povratim ga natrag s dodatkom da tamošnje kmetove pozdravi da budu u tajnosti i miru za vreme dokle stvar vašoj svetlosti prestavim. No čovek je sasvim nerazuman bio, drugo nišča dalje nije znao govoriti do samo toliko da su radi i oni kao i druge najje ustati nemogući podnositi te gotu i zulume od Turaka.

Vašoj svetlosti pokorni sluga Mileta Radojković u Katurnu 19. X-ra 1832.

Drž. Arh. moja bel. 325.

XVI.

Vaša Svetlosti Milostivejši Gosударu

Šiljemo vam iščanci kruševačke najje javljamo vašoj svetlosti kako im je bio došao jedan pašin čovek kod knezova da ji pončava od paše i paša kad je čuo da čeu mu knezovi davati porezu i rest poreze ščo mu je ostalo povilajetu veliko je zahvalio i rekao vala da se ne boje od mene kad oni mene moje ščo je daju ščo sam davao buljubašama bolje ja sam da jedem i zareko se da neće nikad na nji navojščit samo budite uvereni mene moje davati pa budite slobodni svagda. Javljamo radi Vrenčevičskog žita kada su počeli knezovi rasturati kazali su mu nekoliko sela da imaju muščereci neka deca iz Stambola. Tako sam ja kazao da zastane ono žito ščo imadu muščereci dokle vašoj svetlosti javimo i to su vrenčeviči uzeli pod intizam a kada je razumeo Aki-beg rekao zaščo zaščo uzimate žito neste li rekli da nećete tuđe a knezovi su kazali mi drugom nećemo no samo Selim-begovo ščo je tad su kazali Turci za nekoliko sela da imaju muščereci iz Stambol, koje su držali vrenčeviči pod intizam i tako je za sad zaostalo dok vi nam obznanite.

So tim ostajem tvi pokorni sluga Mileta Radojković u Katunu dekembrija 20 1832. goda

XVII.

Odgovor (Milošev)

S pismom vašim od 20 t. m. došli su mi spisci zločina, koje su Turci po kruševačkoj najji poćinili. Za sada ne mogu im ništa na to odgovoriti dokle ili Avram ili tatarin naš iz Carigrada ne dođu.

Budući da mi javljate da je paša leskovački sklonjen k svemu samo da mu se dacija njegova izda to preporučujem vam da po prijatiju ovog pisma sud kruševački piše paši pismo od svoje strane i da mu javi da je narod gotov dati porez i daciye carske no da paša pošlje onog bega što je k meni u Kragujevac dolazio — zaboravio sam mu ime, vi ćete ga znati i kazati mi koji je — neka dođe k njima u Kruševac pada i oni i kmetovi s istim begom razrežu porez vilajetski i na najju kruševačku i na sva tri sreza paraćinski, ražanski i aleksinački; neka dođe paši i to do znanja da sam im ja sovetovao da tako postupaju. Pismo njino k paši nek odnese naroćiti njin čovek od glavni ljudi. Tek kad dođe beg u Kruševac a ono naredite da se kmetovi i n. kruševačke i srezova pomenuti sastanu i razrežu što je za razrezivanje.

Dobro ste učinili što ste zaustavili rasturivanje žita vrenčevićeva u kom imaju i oni muštereta.

U Požarevcu 24 Xvra 1832, N 3681,
Drž. Arh. moja bel. 326.

XVIII.

Vaše Sijateljstvo Milostivejši Gospodaru

Pismo od 26. t. N 3402 zajedno sa priloženim na Gospod. Avrama vaše svetlosti sekretara pismom primili smo i ovo poslednje ispratili smo po nalogu vašem u Bitolj Gospod. Avramu naloživši surudžiji da ide što brže može a pritom motri da se šnjim kako u putu nemimoide i uvereni smo da će isti brzo i pouzdano naloženomu izvršiti. No mnogo sumnjali smo se da li bi ispratili pismo zbog tatarina nočas iz Bitolja ovud za u Požarevac prošavšeg omišljajući da ćete vi sad može biti isto pismo ili sasvim zadržati ili preinačiti u čem, no ni smo usudili se učiniti to i ispratili smo ga po najpouzdanijem ovdašnjem surudžiji kome smo poslani nam 500 gr u ime njegovog troška i vručili, u čem ako pogrešili budemo vseponiznejše molimo da nam učinjenu pogrešku oprostite. V pročem ostajemo vaše svetlosti nižajše sluge

Stefan Nedeljković Đorđe mezuldžija

U Jagodini 28, dekem. 1832,
Drž. Arh. moja bel. 322.

XIX.

Vaša Svetlosti Milostivejši Gosudar

Po nalogu vaše svetlosti biosam u Paraćin i zapovest izdao. Tako otidem u Kruševac odanlen u bugarsku Moravu u Đunisu koje dođu ražanski i Aleksinački knezovi i njima vašu zapovest kažemo i dođu one dve babe ščo im cerke zarobljene i ja ji upitam bili smeće da idete po do vaše čeri da se sastanete, one su kazale da ne smedu jerbo su im Turci zapretili da čedu ji iseći čim ji vide da su došle. Tako sam svu vašu svetlejšu zapovest izdao i ona se tri sreza vrlo lepo slažu i dobro žive. Knezovi kruševački kazali su im da su dobili aber od Memed-bega šaši pašinog sina onaj ščo je pijanica govorio da znam da će me raja primiti išao bi sam drugi kod nji da sedim, na to im ja nišča nisam mogao odgovoriti dok od vašoj svetlosti odgovor ne dobijem. Također Mladen iz zaečara koji je bio vam pisma šiljao ovamo je so prodao i sada k vama polazi.

212

Stim ostajem vaš iskreni sluga Mileta Radojković U Jasiku 1833. januara 18 dne.

U Kraguevcu 21. januara 1833.

Iz pisma vašeg od 18. t. video sam ceo postupak vaš u izvršeniju moji naloga, i razumeo sam šta su vam one dve babe odgovorile, kad ste ji zapitali dal se smedu sa svojim kćerima koje su im vrenčevići oteli sastati? na koje odgovarajući preporučujem da tim dvema babama i ostalom rodu rečeni devojaka zakažete, da se sada, kad vrenčevići s devojkaama kroz ražanski i paraćinski predel u Beograd prođu slobodno sastati mogu nebojeći se da će im vrenčevići budi kakvo nasilje smeti učiniti; neka se dakle postaraju slobodno s njima sastati se gdi god u polasku njinom u Beograd, priliku uluče a to će jim najpriličnije za rukom poći kad za njima u Beograd pođu i putem gdi u našem predelu na konak padnu javno uzištu, da se s njima sastanu, koje im se neće smeti — mislim — ni odreći; ako l im pak izvan našeg predela nedopuste javno sastati se to mi odma javite da naredbu učinim da se budi u Jagodini ili na drugom kom mestu u našem predelu s njima sastanu, a one međutim kako na naš predel nastupe, neka slobodno u stopu za njima idu nebojeći se nimalo pretnje vrenčevića, pak kad se s njima sastanu neka razberu u kakvom su raspoloženiju njine kćeri: dal su namerile u turskoj vezi s vrenčevićima ostati il svojim roditeljima vratiti se? Akol budu namerile u turskoj veri za vrenčevićima ostati to neka se rod njim potruđi od toga odvratiti ih obećanjem da ću ji ja pod moje staranje primiti i da ću ji pri svem tome što su Turcima oskvernjene, opet za dobre ljude udati i udomiti samo dane ostanu Turkije. A vi pratiocima ti devojaka zakažite, da oni neimaju pravo rodu devojaka zabranjivati da se sastaju i da zabrana ta novu nepravdu i zulum za sobom nosi i t. d. Na pitanje knezova kruševački šta će Šašipašinom sinu Memed-begu na ponudu njegovu odgovoriti? preporučujem da mu odgovore da oni nikoga međ sebe ne puštaju dok im se na tužbe njine sud ne učini i dok se zulumčari ne kazne koji su im toliko zla počinili. To kažite im da Memed-begu poručite.

Drž. Arh. moja bel. 332.

XXI.

Milenko Radojković iz Katuna javlja Mrlošu 28. januara 1833. da narod nema duge puške na prodaju, pa ipak je nešto pušaka nabavljeno u njegovoj kapetaniji (Temniću).

Drž. Arh. moja bel. 333.

XXII.

Mileta Radojković javlja iz Jagodine Milošu 3. febr. 1833. u prijemu Miloševog pisma kako da postupi u prizreniju drumova i čuprija po podignuvšim se krajevima.

Drž. Arh. moja bel. 334.

XXIII.

Mileta Radojković javlja 12 apr. 1833. iz monastira Sv. Petke Milošu da je ispraćujući čestitog vezira našao u Aleksincu 4 kmeta iz banjske naije, iz Jošanicu i kazao im šta je Miloš naložio: da se prođu bune za neko vreme, u protivnom neće ih pomoći. Isprati kmetove da vraćaju ljude od bune, jer su se, vele kmetovi, ljudi već digli. Svrati i u manastir Sv. Petku i tu prizove nekoliko crnorečkih kmetova i njima isto to kaže kao i Bančanima i odmah ih ispratio da kažu narodu da se ne bune. Rekoše mu da su Turci odzvali Miletu iz Krivog Vira u Zaičar, dalje da su subaše sve doznali o ovoj buni. Ako bi kojeg od naših Turci uzeli na oko rekao je da takav beži ovamo na našu stranu.

Drž. Arh. moja bel. 335.

XXIV.

Stefan Nedeljković šalje Milošu, po njegovom nalogu, »sve fišekdzije iz Jagodine i one koji znadu fišece praviti, koji čislom 12 ima i svi dolaze tamo«... 2. maja 1833. u Jagodini.

Drž. Arh. moja bel. 338.

XXV.

Stefan Nedeljković javlja Milošu iz Jagodine 3. maja 1833. da je po nalogu išao juče u Paraćin za opremiti top u Kraguevac ako ga budu Paraćinci iz šanca ondašnjeg ukrali. Hteli su mnogo puta da ga ukradu ali im nije pošlo za rukom. Turci ispratili areme u Niš a oni sami ostali u Paraćinu i svaku moć zatvaraju vrata od šanca noćivajući u šancu. Da ga ne bi Turci sami ukrali pa odneli u Čupriju ili gde na drugu stranu Stefan je naredio Paraćincima da paze. A ako hoće, da top ašićare uzmemo to će odmah biti, jer je Turaka oko 10 u šancu i daće top bez jedne reči.

Drž. Arh. moja bel. 339.

XXVI.

Stefan Nedeljković šalje 6. maja 1833. Milošu iz Jagodine »ona top paraćinski na kolima«.

Drž. Arh. moja bel. 240.

E. J. Cvetić.

JEDNO BIBLIOGRAFSKO PITANJE.

Za vrijeme prve austrijske okupacije u Dalmaciji od godine 1797. do 1805. uz vojničkog namjesnika generala M. Rukavinu upravljao je civilnim poslovima vladin komesar grof F. N. Carnea-Steffaneo do g. 1802. Dolaskom Francuza u Dalmaciju Carnea-Steffaneo preseli se u Beč, ne znamo po radi kojih uzroka. Za vrijeme njegova boravka među nama na njegovim putovanjima po Dalmaciji i kao činovnik u Zadru, imao je prilike upoznati se nekim našim ljudima u pokrajini, s kojima je kasnije bio u dopisivanju iz Beča. Među tim ličnostima ubrajamo osobito nadbiskupa Luigija Skakoca Trogirana, koji je kao biskup proživio 10 godina na Jonskim otocima, te se g. 1826. povratio u svoj rodni grad. Iz 15 talijanskih pisama grofa Carnea-Steffanea upravljenih biskupu, koja su nam se sačuvala u domaćoj zbirci, doznaje se, da se je grof mnogo bavio povješću, numizmatikom i sakupljanjem knjiga. U jednom pismu od g. 1819. dok je biskup još bio u Zante (Zacynthus) javlja mu: »Veći dio dana provodim u mojoj biblioteci, a to su najljepši časovi mog života. Ova moja biblioteka sakupljena velikim marom i troškom broji danas preko

15.000 (petnaest hiljada) svezaka, dijelom sakupljenih prigodom mojih komisija po Vašim stranama (u Dalmaciji), a dijelom po drugim krajevima«. Nijesu bile prošle ni tri godine, već mu u siječnju 1822. opet javlja, da mu biblioteka sada broji 18 hiljada svezaka, što je Skakoc na ova pisma odgovarao nije nam poznato; jedino znamo, da mu je više puta šiljao iz Grčke pune kutijice grčkoga starinskoga novca, te ga pomoću svog tajnika fratra Agića izvješćivao o životu i nekim rukopisima Lelia Lampridia Cerve, glasovitoga Dubrovčanina.

Zanimljivo bi bilo znati koje je sve blago odnio iz Dalmacije taj austrijski komesar. Mi priznajemo, da će on biti mnogo toga kupio, ali bit će valjda i još više aprofitirao od neznanja naših ljudi po varošima i po gradovima, koji nijesu znali vrijednost knjiga, pa mu ih poklanjali, ili ih je nabavljao z amale novce. Poradi toga molimo sve zanimanike i ljubitelje knjiga, da nam poradi općeg interesa putem ove naše smotre jave, ako je komu poznato, što se dogodilo s onom bibliotekom u Beču. Budući da je evo prošlo upravo sto godina od onih događaja, ne znamo, jeli grof imao potomaka, ili je biblioteka